

Laatusuositukset lastensuojelun edunvalvojan työskentelylle

Johdanto

Lastensuojelun edunvalvonnassa kyse on lapsen henkilöön liittyvästä edunvalvonnasta, joka on tarpeen silloin, kun huoltaja jostakin syystä ei voi puolueettomasti toimia lapsen edunvalvojana lastensuojeluasiassa. Yksi Lastensuojelun edunvalvojahankkeen (2005-2011) keskeisistä tavoitteista on ollut selkiyttää sitä, millaista osaamista lastensuojelussa toimivat edunvalvojat tarvitsevat ja mitä laadukas edunvalvontatyö pitää sisällään.

Suomessa ei ole vielä olemassa virallisia valtakunnallisen tason linjauksia siitä, mitä laadukas lapsen henkilöä koskeva edunvalvonta lastensuojelussa tarkoittaa ja miten yksittäisten edunvalvojen toimintaa lapsen asiassa voidaan valvoa. Siksi on nähty tärkeäksi luoda lastensuojelun edunvalvojen toimintaa ohjaavat, yhteisesti sovitut laatusuositukset. Laatusuositukset auttavat yhtenäistämään edunvalvojen työtä. Ne lisäävät työn läpinäkyvyyttä ja tekevät siitä avointa ja ymmärrettävää. Edunvalvojan hakijataho (esimerkiksi sosiaalitoimi, huoltaja tai maistraatti) tietää, minkälaista osaamista ja työskentelyotetta suosituksiin sitoutuneelta edunvalvojalta voi odottaa ja mitä edunvalvojan palkkio pitää sisällään.

Laatusuositukset pohjautuvat lastensuojelun edunvalvojahankkeessa kootulle ja mallinnetulle tiedolle toteutuneista edunvalvonnoista sekä edunvalvontaa raamittavalle lainsäädännölle¹. Suomalaisia lastensuojelun edunvalvonnan laatusuosituksia on työstetty yhdessä hankkeen pilottialueiden, edunvalvojana työskentelevien ja edunvalvojaksi kouluttautuneiden kanssa. Laatusuosituksia ovat kommentoineet myös lastensuojelun edunvalvonnan alueellisia ja seudullisia rakenteita kehittävät toimijat, joihin kuuluu sosiaalialan osaamiskeskuksia, Kaste-alueita, lastensuojelun kehittämissyksiköitä ja kuntien edustajia.

Laatusuositukset jakautuvat 1) työn periaatteellisiin lähtökohtiin, 2) edunvalvojan ammattitaitoa ja soveltuvuutta linjaaviin suosituksiin sekä 3) työn laatua ja työn sisältöä edunvalvontatehtävän kuluessa koskeviin suosituksiin.

---

¹ Marjomaa, Paula ja Laakso, Milja (toim.): Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 15, 2010. www.lastensuojelunedunvalvonta.fi/aineistot/kasikirja/

1 Periaatteelliset lähtökohdat

1.1 Perustana kansallinen lainsäädäntö ja lapsen oikeuksien yleissopimus

Lapsi on omassa lastensuojeluasiassaan aina asianosainen. Alaikäinen on ikänsä puolesta vajaavaltainen. Siksi hänen etuaan valvoo ja puhevaltaansa käyttää eri yhteyksissä edunvalvoja, joka lähtökohtaisesti on lapsen huoltaja. Tietyissä tilanteissa lapsen huoltaja ei voi puolueettomasti valvoa lapsen etua. Lastensuojeluasiassa lapsen asianmukainen ja puolueeton edustaminen turvataan tällöin määräämällä lapselle edunvalvoja.

Lastensuojelun edunvalvojan määräämisellä tietyissä tilanteissa turvataan ja vahvistetaan YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen ja Suomen lainsäädännön mukaisesti lapsen edun toteutumista sekä lapsen oikeutta ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi häntä itseään koskevassa päätöksenteossa.

- ✘ Lastensuojelun edunvalvoja sitoutuu työssään toteuttamaan ja edistämään lapsen oikeuksia.

1.2 Puhevallan käyttö lapsen osallisuuden turvaamiseksi

Huoltaja toimii lähtökohtaisesti lapsen edunvalvojana lasta koskevissa asioissa. Mikäli lapsen huoltaja ei voi puolueettomasti valvoa lapsen etua lastensuojeluprosessissa, on lapsella oikeus siihen, että hänelle määrätään edunvalvoja huoltajan sijaan käyttämään lapsen puhevaltaa ja edustamaan lasta lastensuojeluprosessissa. Puhevalta tarkoittaa oikeutta panna asia vireille (hakemus tai valitus), oikeutta tulla kuulluksi ennen päätöksentekoa, oikeutta saada asiasta valituskelpoinen hallintopäätös sekä hakea siihen muutosta.

- ✘ Edunvalvoja käyttää lapsen puhevaltaa tuoden esiin lapsen edun ja lapsen näkemykset kyseessä olevaan asiaan liittyen. Lisäksi hän tuo esiin oman näkemyksensä lapsen edusta. Edunvalvojan näkemys lapsen edusta voi poiketa esimerkiksi lapsen, huoltajan tai sosiaalitoimen näkemyksistä.
- ✘ Edunvalvojan tehtävä lapsen puhevallan käyttäjänä on taata, että lapsi on häntä koskevassa päätöksenteossa subjektin asemassa.

1.3 Hyvän hallinnon periaatteet

Lastensuojelun edunvalvonta on laadukasta, tehokasta, läpinäkyvää ja lapsilähtöistä.

- ✘ Lastensuojelun edunvalvoja tiedostaa oman roolinsa ja toimii sen mukaisesti. Edunvalvoja on tietoinen vastuullisesta roolistaan lapsen puolueettomana edustajana.

1.4 Lastensuojelun edunvalvonnan valtakunnallinen yhtenäisyys

Lapsella on oikeus siihen, että lastensuojelun edunvalvojen työn taso ja laatu ovat samantasoisia valtakunnallisesti.

- ✘ Edunvalvoja sitoutuu toiminnassaan näihin edunvalvontatyön tasoa ja laatua koskeviin suosituksiin.

2 Edunvalvojan ammattitaito ja soveltuvuus

Lain mukaan edunvalvojaksi voidaan määrätä tehtävään sopiva henkilö, joka antaa tähän suostumuksensa. Sopivuutta arvioitaessa on muun ohella otettava huomioon edunvalvojaksi esitetyn taito ja kokemus sekä tehtävän laatu ja laajuus (Laki holhoustoimesta 5 §). HE252/2006 mukaan edunvalvoja voi olla lapsen asioihin perehtynyt asiantuntija, asianajaja tai muu lainopillisen koulutuksen saanut henkilö.

2.1 Lapsen kuuleminen ja mielipiteen selvittäminen ja lapsen kanssa työskentely

- ✘ Edunvalvojalla on vahva kokemus eri-ikäisten lasten kanssa työskentelystä ja lapsilähtöisistä työskentelymenetelmistä.
- ✘ Edunvalvoja on perehtynyt lapsen kuulemiseen ja mielipiteen selvittämiseen.
- ✘ Edunvalvoja työskentelee lapsilähtöisesti ja pyrkii asettumaan lapsen tasolle.
- ✘ Edunvalvoja tuntee lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin edellytyksiä.

2.2 Prosessiosaaminen

- ✘ Lastensuojeluprosessissa lasta edustavalla edunvalvojalla on riittävästi tietoa ja kokemusta lastensuojeluprosessin kulusta, lastensuojelun päätöksenteosta ja lastensuojelulainsäädännöstä.
- ✘ Jos edunvalvoja edustaa lasta rikosprosessissa, hän tuntee rikosprosessin kulun riittävän hyvin.
- ✘ Rikosprosessissa edunvalvoja huolehtii siitä, että prosessissa on mukana aina myös lapsen oikeusavustaja.

2.3 Edunvalvojakoulutus

Lastensuojelun edunvalvojakoulutusta on toteutettu vuodesta 2008 lähtien Pelastakaa Lasten hallinnoiman Lastensuojelun edunvalvoijanhankeen ja Helsingin yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenian yhteistyönä. Koulutuksen käyneellä henkilöllä on tehtävää varten riittävät tiedot asiaankuuluvasta lainsäädännöstä, lapsen edun arvioimisesta edunvalvonnan näkökulmasta, puhevallan käyttämisestä ja lastensuojelun edunvalvonnan prosessista. Koulutukseen sisältyy neljä lähiopetuspäivää sekä välitehtävä. Koulutuksen laajuus on 4 opintopistettä.

- ✘ Lastensuojelun edunvalvoja on suorittanut lastensuojelun edunvalvojakoulutuksen.

2.4 Työnohjaus ja ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen

- ✘ Edunvalvoja ylläpitää ja kehittää ammattitaitoaan.
- ✘ Edunvalvoja huolehtii siitä, että hänellä on edunvalvontatehtävän hoitamiseen riittävä työnohjaus.
- ✘ Edunvalvoja seuraa lastensuojelun edunvalvojatoiminnan kehittymistä verkostoitumalla muiden edunvalvojana toimivien kanssa omalla alueellaan ja valtakunnallisesti.

2.5 Esteettömyys ja puolueettomuus

- ✘ Edunvalvoja ei salli omien etujensa, asianosaisten yhteiskunnallisen aseman, kansallisuuden, etnisyyden, sukupuolen, poliittisen tai uskonnollisen vakaumusten tai muiden tällaisten seikkojen vaikuttaa tehtävän suorittamiseen.
- ✘ Edunvalvojan ei voi ottaa tarjottua tehtävää vastaan, mikäli hän on henkilökohtaisen tai ammattiinsa liittyvän sitoumuksensa kautta esteellinen suhteessa lapseen, lapsen perheeseen, sosiaalitoimeen tai muihin lastensuojeluasian osapuoliin.

2.6 Henkilökohtainen soveltuvuus ja tehtävään sitoutuminen

- ✘ Edunvalvoja punnitsee tehtävää tarjottaessa henkilökohtaista sekä ammattitaitoon perustuvaa soveltuvuuttaan kyseiseen tehtävään ottaen huomioon tehtävän laajuus ja laatu.
- ✘ Ennen tehtävän vastaanottamista edunvalvoja arvioi, onko hänellä riittävästi aikaa hoitaa tehtävä laadukkaasti.
- ✘ Edunvalvoja sitoutuu lapsen edunvalvojaksi koko toimeksiannon keston ajaksi, paitsi jos hänelle tulee painava este jatkaa tehtävässä. Hakijataholta saatujen tietojen valossa edunvalvoja arvioi jo hakuvaiheessa omia mahdollisuuksiaan sitoutua lapsen edunvalvojaksi tapauksen vaatimaksi ajaksi.

3 Työn laatu edunvalvontaprosessin eri vaiheissa

3.1 Edunvalvontatehtävän aloittaminen

Edunvalvojan toiminta alkaa, kun hän saa maistraatin tai käräjäoikeuden antaman edunvalvojan määräämistä koskevan kirjallisen päätöksen. Päätös määrittää edunvalvojan tehtävän ja toimivallan. Edunvalvoja käyttää päätöksen mukaisessa asiassa lapsen puhevaltaa.

Edunvalvonnan alkaessa edunvalvoja tutustuu lapseen ja lapsen elämäntilanteeseen.

Edunvalvojalla on oikeus saada luettavakseen lasta koskevat viranomaisasiakirjat. Esivaiheessa on tärkeää tietää myös, minkä verran eri toimijoita lapsen asiassa on jo mukana, jotta edunvalvoja voi suhteuttaa omaa toimintaansa muiden tahojen työskentelyyn lapsen kanssa.

- ✘ Tehtävän alkaessa edunvalvoja tapaa lapsen esimerkiksi kotona, sijaishuoltopaikassa tai muussa lapselle turvallisessa ympäristössä.
- ✘ Edunvalvoja kertoo lapselle, mistä edunvalvonnassa on kysymys ja miten se etenee.
- ✘ Edunvalvoja huolehtii siitä, että lapsi tietää miten hän saa yhteyden edunvalvojaan tarvittaessa.
- ✘ Edunvalvoja tutustuu lasta koskeviin asiakirjoihin tai yhteenvedon niistä.
- ✘ Edunvalvoja ottaa tarvittaessa yhteyden myös lapsen vanhempiin ja muihin läheisiin sekä lasta hoitaviin tai lapsen asioita hoitaviin tahoihin. Edunvalvoja arvioi, missä määrin se on lapsen edun toteutumisen kannalta tarpeen. Varsinaista työskentelyvelvoitetta suhteessa lapsen vanhempiin tai muihin läheisiin edunvalvojalla ei ole.

3.2 Lapsen kanssa toimiminen ja lapsen edustaminen

Edunvalvojaa tulee kuulla lapsen lastensuojeluasiaan liittyvissä tapaamisissa sekä suunnitelmia ja päätöksiä tehtäessä. Edunvalvojalla on edunvalvojamääräyksen puitteissa 12 vuotta täyttäneeseen lapseen ja huoltajaan verrattavissa oleva asianosaisasema kaikissa lasta koskevissa lastensuojeluasioissa.

- ✘ Edunvalvoja tapaa kaikissa toimeksiannoissa lasta riittävän usein ja tutustuu tämän elämäntilanteeseen, näkemyksiin ja mielipiteisiin.
- ✘ Edunvalvoja on yhteydessä lapseen muutoinkin kuin virallisten tapaamisten yhteydessä. Hän välittää tarvittaessa myös tapaamisten välillä lapsen toiveita ja tarpeita viranomaisten tietoon.
- ✘ Edunvalvoja huolehtii siitä, että lapsen mielipiteet ja toivomukset tulevat esille lastensuojelun työskentelyssä ja päätöksenteossa sellaisina, kuin lapsi itse tuo ne esiin silloin, kun se on lapsen iän ja ilmaisukyvyn puolesta mahdollista.
- ✘ Edunvalvoja muodostaa ja esittää oman näkemyksensä lapsen edusta. Jos edunvalvojan näkemys poikkeaa lapsen mielipiteestä, edunvalvoja selittää lapselle miksi hän toimii toisin.
- ✘ Edunvalvoja pitää lapsen ajan tasalla prosessin etenemisestä. Edunvalvoja huolehtii siitä, että lapsi on ymmärtänyt oikein häntä koskevien päätösten sisällön.
- ✘ Edunvalvoja arvioi tarvittaessa tehtyä sosiaalityötä lapsen edun näkökulmasta. Mikäli tehty päätös on edunvalvojan mukaan lapsen edun vastainen, hän valittaa päätöksestä.
- ✘ Edunvalvoja tukee lasta koko prosessin ajan tai huolehtii siitä, että lapsi saa tarvitsemansa tuen ja palvelut.
- ✘ Edunvalvoja kysyy aika ajoin lapselta palautetta työskentelystä.
- ✘ Edunvalvoja kirjaa ylös tehtävässä suorittamansa toimenpiteet ja niihin käytetyn ajan. Laskutuksen yhteydessä tai viimeistään tehtävän päättyessä edunvalvoja lähettää yhteenvedon toimenpiteistä sosiaalitoimelle.

3.3 Edunvalvontatehtävän päättyminen

Edunvalvojan tehtävä lakkaa, kun edunvalvojamääräyksessä oleva lastensuojelun toimenpide tai vaihe on päättynyt, tai jos edunvalvontamääräys on sidottu määräaikaan ja tuo määräaika on kulunut umpeen, taikka jos lapsi tulee täysi-ikäiseksi. Edunvalvojatehtävä voi päättyä myös, jos edunvalvoja hakee tuomioistuimelta vapautusta tehtävästä sillä perusteella, että hänelle on jostain syystä käynyt mahdottomaksi hoitaa tehtävää. Edunvalvontatehtävän päättyessä lapsen ja muiden tahojen kanssa aloitettu prosessi päätetään suunnitellusti ja lapsiystävällisesti.

- ✘ Edunvalvoja tapaa lapsen ja varmistaa, että hänellä on tieto edunvalvonnan päättymisestä.
- ✘ Edunvalvoja ilmoittaa tehtävän päättymisestä kirjallisesti lapsen lisäksi tämän huoltajille, sosiaalitoimelle ja päätöksen antaneelle käräjäoikeudelle tai maistraatille.
- ✘ Edunvalvonnan päättyessä edunvalvoja antaa lapselle mahdollisuuden arvioida tehtyä työtä ja antaa palautetta edunvalvonnasta.
- ✘ Edunvalvoja huolehtii siitä, että lapsella on mahdollisuus halutessaan saada myöhemmin tietoa oman edunvalvontansa etenemisestä.